

Empirikus kutatás a sportszakmai képesítési rendszerről – II. rész

Szlamka Erzsébet*

E tanulmánynak a Neveléstudomány 2016. 3. számában megjelent első része (DOI: 10.21549/NTNY.15.2016.3.7) számot adott a kutatás módszereiről, megmagyarázta a képesítési rendszer fogalmát, bemutatta a jelenleg elérhető sportszakmai képesítéseket, majd górcső alá vette azok történeti alakulását és a szak- és felnőttképzés, valamint a felsőoktatás területén szerezhető képesítések helyzetét. A cikk most olvasható második része a nem-formális szektorban szerezhető képesítéseket tárja fel, továbbá beszámol a társadalmi partnerek képesítési rendszerről alkotott véleményéről, végül pedig összefoglalja a kétrészes cikksorozat tanulságait.

Kulcsszavak: képesítési rendszer, képesítési keretrendszer, kompetencia, tanulási eredmény, munkaerőpiac, sportszakmai képesítési rendszer, sport képesítések, sport szakmacsoport, szakképzés, felsőoktatás, nem-formális

A nem-formális szektorban szerezhető képesítések

A tanulmány előző részében taglalt formális szektorbeli képesítések mellett természetesen szép számmal vannak olyan képzések is, amelyeket az állam tartalmában és folyamatában nem szabályoz, így az Országos Képzési Jegyzékből is kimaradtak. A „félleg formális” „B” körös felnőttképzés ugyan nem iskolarendszerű, tehát kisebb az állami szabályozó szerep, de még mindig a központi szakmai programkövetelmények alapján zajlik a képzés (és ha valaki engedélyezteteti, akkor áfa-mentesen szervezheti képzéseit). Ezek a sport területén a következők:

SzPk–00022-14-03 0 03 3Yoga Flow oktató¹

SzPk–00066-15-03 0 03 3Fogyatékos személyek szabadidős- és lovassport oktatója²

SzPk–00081-15-03 0 03 3Aikidó oktató³

SzPk–00094-15-03 0 03 3Korrektív tréner⁴

SzPk–00135-15-03 0 03 3Erőnléti tréner⁵

Az állam által nem szabályozott képesítések közé tartoznak például bizonyos szövetségek által indított képzések (például MVLSZ vízilabda edzőképzés LEN⁶ akkreditációval⁷, kézilabda, futball stb. edzői licencek) vagy az ún. jogtulajdonolt vagy nemzetközi képesítések, mint a STOT Pilates edző, a TRX edző, a kangoo vagy zumba edző stb. Utóbbiak jogtulajdonosa valamely külföldi szervezet, és a hazai képző díjat fizet a tananyagért, annak oktatásáért és a diploma kiadásáért.

* Az Oktatási Hivatal Nemzetközi Kapcsolatok Központjának osztályvezetője. E-mail: szlamka.erszi@gmail.com

1. Az MKIK honlapján elérhető szakmai programkövetelmény: http://szpk.mkik.hu/_frontend/index.php?module=programkovetelmeny&type=modify&sub=megtekint&mid=4&id=475
2. Az MKIK honlapján elérhető szakmai programkövetelmény: http://szpk.mkik.hu/_frontend/index.php?module=programkovetelmeny&type=modify&sub=megtekint&mid=4&id=868
3. Az MKIK honlapján elérhető szakmai programkövetelmény: http://szpk.mkik.hu/_frontend/index.php?module=programkovetelmeny&type=modify&sub=megtekint&mid=4&id=994
4. Az MKIK honlapján elérhető szakmai programkövetelmény: http://szpk.mkik.hu/_frontend/index.php?module=programkovetelmeny&type=modify&sub=megtekint&mid=4&id=1078
5. Az MKIK honlapján elérhető szakmai programkövetelmény: http://szpk.mkik.hu/_frontend/index.php?module=programkovetelmeny&type=modify&sub=megtekint&mid=4&id=1295
6. LEN (Ligue Européenne de Natation), Európai Úszósövetség, felügyelete alá tartozik az úszáson kívül az Európában végzett többi vízi sport is: vízilabda, műugrás, szinkronúszás és a hosszútávúszás (nyílt vízi úszás) is.
7. Bővebben lásd az MVLSZ honlapján: http://www.mvlsz.hu/Docs/edzokepzes/Kepzes_leirasa_MVLSZ.pdf

Ezekkel azonban a 157/2004. (V. 18.) Korm. rendelet értelmében nem lehet munkakört betölteni: mindenképpen szükséges egy, a magyar állam által elismert, edzői képesítés, amelyre aztán ráépíthetők a specializációk, legyen szó hazai sportszövetség vagy nemzetközi szerv által szervezett képzésről. A jogtulajdonolt képzéseken üzleti alapon, esetenként nem tanítani vágyókat, csak érdeklődőket oktatnak, ezért utópisztikus gondolat lenne egy olyan szabályozási mechanizmus, amely bemeneti követelményként államilag elismert képesítést határozná meg. Ha azonban a végzett edzőként szeretne elhelyezkedni a munkaerő-piacon, akkor már teljesítenie kell a megfelelő képesítési követelményt. A licenccel képzéseknél lehetett látni olyan példákat, amelyeknél bemeneti követelményként OKJ-s edzői bizonyítvány vagy felsőfokú diploma az előfeltétel – de a bemeneti követelmények alapvetően a szabályozott munkaerő-piacra való belépésre jogosítanak, vagyis biztosítják, hogy a licenccel rendelkező legálisan elhelyezkedhet a munkaerő-piacon.

Egy-egy sportágnak, fejlettségétől függően külön képesítési rendszere épülhet ki. Jelen kutatás keretei több sportág rendszerének vizsgálatát nem teszik lehetővé, azonban egy-két jellemzőt mindenképpen érdemes megnézni ahhoz, hogy lássuk: nem feltétlenül az iskolarendszerű képzés bocsátja ki a legtöbb edzőt, még akkor sem, ha az edző szakma gyakorlásához előfeltételként szükséges az államilag elismert bizonyítvány vagy diploma.

A jégkorong-edzők képesítési rendszere az alábbiak szerint épül fel:

1. LTP (learn to play): egynapos tanfolyam, amelyen edzőasszisztenseket képeznek kb. 3 előadás és 4 edzés megtekintésével. Az erről kapott oklevél birtokosa a 10 év alatti korosztálynak lehet vezetőedzője, önállóan vihet tornára csapatot (lásd a Magyar Jégkorong Szövetség Képesítési Szabályzatának 2. sz. mellékletét).
2. A „C” licenc a jégkorong sportoktatót (a) jelenti, amellyel szupermini (8 év alatti) és mini (10 év alatti) korosztályban lehet vezetőedző valaki.
3. A „B” licenc egy egyéves képzés, amelynek elvégzése után sportszervezeteknél valamennyi korosztálynál vezetőedző lehet a szakember (nemzeti válogatott csapatoknál nem lehet vezetőedző).
4. „A” licencet jelent a jégkorong szakedző (f), az okleveles jégkorong szakedző (f) és a testnevelő-jégkorong edző (f) képzés, amelyek birtokában már korlátozás nélkül valamennyi korosztályt edzheti a végzett, és bármelyik versenyrendszerben részt vehet csapata.
5. Nemzetközi jégkorong edzői képesítés⁸

Ahogy *Búzás Norbert*, a (világbajnoki aranyérmes nyert) magyar női jégkorong válogatott edzője frappánsan megjegyezte a sportos képesítések kifejlesztésére: a „nincs”-ből nem lehet rögtön tökéleteset csinálni. Ő a jégkorong példája alapján mutatott rá három lépésre, amelyek a képesítések fejlesztését, illetve az azok fölött való felügyeletet jellemzik: eszerint *az első szakaszban* a(z akkor még és azóta újra) Testnevelési Egyetem hatáskörébe tartozott minden sportág, s ha valaki hokiedző akart lenni, annak ugyanúgy kellett például ritmikus sportgimnasztikára járnia, mint egy aerobikedző-hallgatónak.

A *második fázis* az illetékes sportszövetség öntudatra ébredésekor jön el, amikor nemcsak rájönnek, hogy a „közösködés” más sportágakkal nem szolgálja már a sportág és a sportági szakemberek fejlődését, hanem tenni is próbálnak ellene: hívnak olyan szakembereket (akár külföldről), akik kifejezetten az adott sportág különböző részeihez értenek. Jelenleg itt tart a jégkorong: *Darryl Easson* például azért jött Magyarországra, hogy segítsen az új edzőképzési program megvalósításában. *Fekti István* vezetésével „*először ismét megalakult az Edzőbizottság, illetve összeállítottak egy átfogó, hároméves programot, amivel a hazai edzőképzést újítják meg. Miért van*

8. Bővebb információ a Nemzetközi Jégkorong Szövetség honlapján érhető el: <http://www.iihf.com/iihf-home/sport/coaches/>

erre szükség? A jégkorongban tevékenykedő edzők 90%-ának B licence van, ezen belül viszont óriási különbségek vannak az egyes szakemberek tudásában. Többek között ez is megváltozik a jövőben, emellett átláthatóbb lesz az országban tevékenykedő edzők munkája, illetve a licencek megszerzéséhez vezető vizsgák nívója is növekszik majd. Ezeknek a megvalósulásához viszont szükség volt egy szakfelügyelőre, aki minőségi szakmai tudással és megfelelő tapasztalatokkal rendelkezik." (Sz. n. Darryl Easson: az edzők mentora.) Az új edzőképzési program néhány pontja:

1. a licencek átalakítása, differenciálása
2. tudásanyagok összeállítása az egyes típusokhoz
3. megújult licenc-szerzés, továbbképzések
4. a klubok rendszeres meglátogatása, monitorozása, értékelése, a hibák közös kijavítása
5. folyamatos visszajelzés az edzőknek, kluboknak és a szövetségnek
6. edzői tudásbázis létrehozása
7. folyamatos közös munka

A szakemberek tehát megvannak, azonban a képesítési szintek és az azokhoz kapcsolódó, azokkal végezhető tevékenységek legjobb esetben is csak papíron léteznek, körülhatárolásukra a közelmúltban született a fenti program. Így fordulhat elő, hogy a három jégkorong-edzői képesítés közül kettőt nehéz elkülöníteni: *Búzás Norbert* „B” licenc-cel edz válogatottat, s számára egyelőre nem jelentene előrelépést az „A” licenc megszerzése, hiszen az sem ad ennél tágabb tevékenységi kört. (A „B” licenc-et adó képzéseken azonban ő maga is tanít, tehát munka közben szerzett tudása lehet, hogy már legalább egy képzési szinttel a „B” licenc-et adó képesítések fölé emelte.)

A harmadik lépcsőfokot az említett képesítések összehangolása jelenti, amikor már logikusan épülnek egymásra a különböző képzések után végezhető tevékenységek.

1. sz. kiemelt írás: *Jégkorong-edzői képesítések*

Érdekes példa a Magyar Kézilabda Szövetség (MKSZ) Nemzeti Edzőképző Központjában (NEK) kiépített kézilabdaedző-képző rendszer is. A NEK-es tanfolyamok szervezését 2005-ben az MKSZ Elnöksége felfüggesztette, és ezt követően a képzések minőségellenőrzése kikerült az MKSZ szakmai ellenőrzése alól, a különböző oktatási intézményekben folyó kézilabda-szakemberképzés minősége pedig sok esetben nem felelt meg az EHF által támasztott, (és mint tagállam, az MKSZ által elfogadott) követelményeknek. Ezt súlyosbította, hogy 2007-ben (a bolognai rendszer bevezetése után) megszűnt a kézilabdaedzők képzése a TF-en, ami „*azt jelentette, hogy a szakedzői képesítést – és ezzel élvonalbeli edzői munkára jogosító működési engedélyt – csak testnevelő tanári képzéssel együtt (BSc), vagy meglévő felsőfokú diplomával, mesterképzés keretében (MSc) szerezhettek*” (Marczinka, 2012) a jelentkezők. A Magyar Kézilabda Szövetség ezek után hiánypótlásként fejlesztette ki a kézilabda edzőképzést, méghozzá az Európai Kézilabda Szövetség négyes szintrendszeréhez igazodva: Nemzeti I, II, III, EHF Mesteredző. A piramis felépítésű rendszer legfelső szintje, csúcса az EHF Mesteredző képzés, mely a kézilabda szakedzői képesítéssel és jelentős gyakorlattal rendelkező edzők részére biztosít továbbképzési lehetőséget – itt a képzésben például előírás az angol nyelvű szakdolgozat és az, hogy nemzetközi oktatókat hallgathassanak a beiratkozottak.

A működési engedélyek, vagyis licencek szakmai végzettséghez vagy eredményekhez köthetők, és négy kategóriára oszthatók (Magyar Kézilabda Szövetség):

„A” kategória:

- Európai Mesteredzői végzettség (EHF által kiállított)

- Ph.D. tudományos fokozat a kézilabdázás témaköréből
- Mesteredzői cím (MET által adományozott)
- Felnőtt világversenyekeken (VB, EB) 1-6. helyezést elért magyar válogatott csapatok szövetségi kapitányai
- Olimpián 1-6. helyezést elért magyar válogatott csapatok szövetségi kapitányai

„B” kategória:

- Kézilabdázásból szerzett szakedzői diploma, abban az esetben, ha a végzett szakedző rendelkezik testnevelő tanári diplomával és OKJ-s kézilabda edzői végzettséggel; vagy az MKSZ-NEK szakedzői képzéséről kiállított tanúsítvánnyal
- „MKSZ B” típusú működési engedély (2003. évi évfolyam) (megjegyzés: Az EHF Mesteredzői képzésére való jelentkezésre nem jogosít)
- Az a vezetőedző, aki csapataival összesen ötször nyert felnőtt Magyar Bajnokságot és/vagy Magyar Kupát

„C” kategória:

- Hagyományos rendszerben megszerzett testnevelő tanári diploma és kézilabdázásból két év elvégzett szakképzés, valamint „bolognai rendszerben” végzett BSC testnevelő tanári diploma a hozzákapcsolódó kézilabda szakirányú képesítéssel.
- Testnevelő tanári diploma és kézilabdázásból szerzett sportoktatói vagy edzésvezetői végzettség.
- Középfokú végzettség (rég típusú, két éves tanfolyam)
- OKJ-s sportedző tanfolyam kézilabda szakirányú végzettséggel

„D” kategória:

- Testnevelő tanári diploma
- Kézilabdázásból sportoktatói, edzésvezetői végzettség
- Kézilabdázásból gyakorlatvezetői, vagy segédedzői végzettség

Bemeneti követelményként az OKJ-s és felsőfokú edzőképzés is elfogadható, hiszen a munkaerő-piacon csak ezekkel az állam által elismert képesítésekkel helyezkedhet el a végzett – ahogy az MKSZ képviselője fogalmazott az interjú során: „akinek mi szakedzői képesítést adunk, bizonyítványt, annak mi adunk egy *szakmai előmenetelt*, ami elég a licenchez, de *legalitást* nem tudunk nekik adni.” A kimeneti szintet tekintve azonban a felsőoktatásban szerezhető képesítésekhez hasonlította a Szövetség képviselője a képesítést. A négy képesítési szint mindegyikénél meghatározták, pontosan milyen munkakört tölthet be vele a birtokosa milyen fizetési kategóriában:

„A Magyar Kézilabda Szövetségnek van egy úgynevezett bérezési sapkája, amiben leírja azt, hogy [például] valaki C licences edzőként NB II Junior csapatnál mennyi pénzt kaphat, TAO-ban mennyi pénzt számolhatnak el neki. Ezt fizetési sapkának hívjuk. Tehát a bérezésnél, a profi sportolóknak van egy fizetési sapka, ami azt jelenti, hogy a legkiválóbb játékos, egy Michael Jordan, vagy egy Cristiano Ronaldo, vagy valaki a fizetési sapka legmagasabb pontján helyezkedik el, a többi az ilyen piramis rendszerű, ahogy lefele jön, egyre [kevesebb].”

A 2011-ben aláírt Rinck Konvenció lehetővé tette a különböző országokban szerzett kézilabda edzői képesítések elismerését, és mivel, mint interjúalanyunk mondta, a sportágak közötti mobilitás nem jellemző, ők elégedettek a saját „mini keretrendszerükkel”, az Európai és a Magyar Képesítési Keretrendszer számukra nem jár kifejezett előnyökkel, inkább adminisztratív terhet jelent.

2017-től ismét átkerül a szakedző képzésük a TF-re. A szövetségnek volt ugyan minimális bevétele ebből, de nekik elsődleges érdekük, hogy egy képzőintézmény csinálja a képzést, inkább átadják az anyagi részét is, főleg,

mert a minőség és a területi lefedettség így könnyebben biztosítható: „*ha nagy számokban gondolkodunk, és az egész országot le akarjuk fedni, akkor az oktatási intézményekben kell gondolkodnunk*” (MKSZ).

Összefoglalva: A Magyar Kézilabda Szövetségnek volt egy saját edzőképzése, amelyet részben kiengedtek a kezükből, részben a TF-en is megszűnt az a szakember-képzés, amelynek a minőségére volt hatásuk, ezért a Szövetség rákényszerült egy saját edzőképző rendszer létrehozására. Mivel azonban az Európai Kézilabda Szövetség előírásait és szintrendszerét követték, saját szakmájukban tulajdonképpen hamarabb megvalósult egy képesítési keretrendszer, mint ahogy Magyarország bármilyen hasonló makroszinten elkezdett volna fejleszteni.

2. sz. kiemelt írás: *kézilabda-edzői képesítések*

A gyakorlatban természetesen akkor lehet ténylegesen licencekhez kötni a végezhető tevékenységet, amikor már elegendő szakember van a munkaerő-piacon: amíg a rúdtánc önálló sportként gyerekcipőben jár, addig edzőik valószínűleg képesítés nélküli lelkes rúdtáncosok; amíg nincs annyi „A” licenc-cel rendelkező jégkorong-edző, amennyire szükség van, és nem különülnek el a szintek, addig a „B” licenc-cel rendelkező is edzhet válogatottat. Itt fontos azonban megjegyezni, hogy minél korábbi fázisban tart egy sportág, annál belterjesebb, annál inkább ismer mindenki mindenkit, tehát leginkább ajánlás és sportolói előélet alapján lehet edzői pozícióba kerülni.

Bizonyos munkakörök képesítés nélküli betöltésének és néhány terület képesítés nélküli oktatásának oka tehát a *nulladik generációs probléma*. Ez főként a felsőoktatásban, új szakterületek, képesítések létrejöttkor, létrehozásakor jelentkezik, amikor az újdonságok kifejlesztői kezdik oktatni a témát vagy betölteni az új munkaköröket. Kérdés ilyenkor, hogy ki jogosult a képzési programot megírni és megtanítani, ki validálja azt a tudást, amely éppen létrejött. Ha külföldön már létező, csak hazánkban frissen megjelent újdonságról van szó, akkor szóba jöhet a külföldi validálás – ha azonban még külföldön is újdonság az, amiről szó van, akkor bizony jelentkezik egy átmeneti időszak, amíg nem lehet megkövetelni a képesítést. Ez egy fajta társadalmi jóváhagyás alapján működik egészen addig, amíg kitermelődik a megfelelő mennyiségű, papírral is bizonyíthatóan képzett szakértő.

A fentieket a látványsportoknál (amelyek természetesen már fejlettebb stádiumban vannak a képesítési rendszerüket és a képzett edzőik számát figyelembe véve) módosítja az a tény, hogy a TAO-támogatás igénybevételéhez szükség van bizonyos képesítésre. Ha már elárasztja a piacot a sok kézilabda-edző, akkor értelemszerűen könnyebb előírni, hogy akár alacsonyabb szinten, fiatalabb korosztálynál is szükséges edzői előfeltétel a releváns képesítés megléte. *Németh Miklós*, a Magyar Jégkorong Szövetség elnöke szerint a TAO komoly perspektívát jelent „*a mentoredzői rendszer kialakításában és a magyar szakemberek kiemelt képzésében, oktatásában is. A tapasztalt külföldi edzők bevonásával tovább nőhet a magyar jégkorong szakmai színvonala, hosszabb távon hatékonyabbá válik az egyesületi munka, a korosztályos válogatottak pedig nemzetközi szinten is előreléphetnek*” (Sz.n. Elnöki értékelések a tao-s program első évének végén).⁹ Hasonlóan pozitívan nyilatkoztak a TAO edzőképzésre gyakorolt hatásáról az interjúalanyok is.

A fenti megállapítást, vagyis a szakember-szám és a munkakörökhöz szükséges minimum képesítési követelmény előírásának, teljesíthetőségének összefüggését árnyalja egy 2010 körül indult kezdeményezés: a 92 nemzetközi sportági szövetséget és 16 nemzetközi sportszakmai szervezetet tömörítő SportAccord keretein belül a SportAccord Akadémia „blended learning” (kevert módszer) műfajban képzésfejlesztésbe fogott. Edzőknek fejlesztettek e-learning tananyagot, amelyet aztán egyhetes gyakorlati képzés, majd vizsgák egészítenek ki. A je-

9. http://www.keziszovetseg.hu/v2h/004/003/p_003.asp?p_hir_kod=5&p_hir_kod_ev=2012&p_fo_cim=Elnoki%20ertekelesek%20a%20TAO-s%20program%20elso%20evenek%20vegen

lentkezést ez esetben még a hagyományos képzésekhez képest is kevésbé gátolja az országhatár, a kérdés csak az, hogy melyik sportágbeli képesítést ismeri el, s melyiket írja elő a licenchez a releváns szövetség.

Társadalmi érintettek a sportszakmai képesítési rendszerről

A sportszakmában elérhető képesítéseket több szempont mentén értékelték az interjúalanyok: nyilatkoztak a képesítések bemeneti követelményeiről, tartalmáról, szintezéséről, munkaerő-piaci relevanciájáról (vagyis társadalmi presztízséről), a sportszakmai képesítési rendszerről – vagyis a struktúráról, egymásra épülésről is.

Az interjúkban¹⁰ már 2014-ben elhangzott kritikák¹¹ ellenére a sportoktató képesítéshez *bemeneti követelménynek* még mindig nem szükséges középfokú, sőt alapszintű végzettség, ami egy emberekkel, adott esetben gyerekekkel foglalkozó szakember esetében aggályos; a szintek meghatározásában továbbra is szerepel, hogy jellemzően iskolarendszerben vagy azon kívül sajátítható el a képesítés.

A képesítések átalakulásával kapcsolatos hazai politikai lobbizás érdekeit több tényező mozgathatja. Egyfelől az EU felé teljesítenünk kell a felsőoktatásban végzettség előírányozott arányát:¹² az „Európa 2020”, valamint az „Oktatás és képzés 2020” című stratégiai dokumentumban meghatározott uniós szintű cél: 40% (2009-ben 32,2%), a Hazai Nemzeti Reformprogramban vállalt cél: 34% (2010-ben 25,7%):

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2020	2023
Magyarország	22,4%	23,9%	25,7%	28,1%	29,9%	31,9%	34%	35%
EU átlag (28 ország)	31,0%	32,2%	33,5%	34,6%	35,8%	36,9%	40%	

1. táblázat: EU-szintű és magyar vállalás a felsőoktatásban végzettség arányáról. Forrás: 2008-2013: *Education and Training Monitor 2014 – country sheet*; 2020: *Nemzeti Reformprogram*; 2023: *Fokozatváltás a felsőoktatásban*

Amennyiben bizonyos képesítéseket ISCED 5-6. szintre sikerül emelni, ezek beszámítanak a felsőfokú végzettség arányába. Emellett természetesen a Magyar Képesítési Keretrendszer 5. szintje mindig is egy fajta ütközőzóna a szakképzésért felelős Nemzetgazdasági Minisztérium és a felsőoktatásért (ezen belül a felsőoktatási szakképzésért is) felelős Emberi Erőforrások Minisztériuma között: tekintve, hogy elvileg mindkét felelősségi körbe tartozó képesítések kerülhetnek-e az 5. szintre, alapvető fontosságú a különböző felelősségi körökbe tartozó képesítések tartalmának összehangolása.

Létezik a fentiek mellett egy fajta szakmai-társadalmi lobbizás is, amely feltételezi, hogy a képesítések társadalmi megbecsültségének is hatást kell gyakorolnia a szintezésre. (Így például egy kereskedőnek – többek között – marketing terén mélyebb ismeretekkel kell rendelkeznie, mint egy eladónak, valamint a felelősségvállalás és autonómia terén is magasabb szinten kell elhelyezkednie.) A társadalmi gyakorlat képesítés-szintezésre gyako-

10. Az interjúk felvételének körülményeiről lásd a tanulmány első részét, *Neveléstudomány*, 2016. 3. 82-98.

11. Idézet egy, a MOB sportszakmai oktatással és képzéssel foglalkozó szakemberével készített interjúból: „Személyes megjegyzésem, hogy én az alapszintű, tehát általános iskolára épülő, alapszintű sportszakember képzést megszüntetném. Ez méltatlan. Ez alatt értem a sportoktatókat például.”

12. Definíció: a felsőfokú vagy annak megfelelő végzettséggel rendelkezők aránya a 30-34 éves népességben belül. („The targets should cover not only university level education but other post secondary school training. Such third level training serves the same policy objectives and can be easily translated to facilitate comparisons between Member States” Commission Non Paper: Targets and next steps, 2010. március)

rolt hatása azonban negatív is lehet: elég például a felsőoktatás és a szakképzés (Magyarországon még kevésbé létező) paritására vagy bizonyos társadalmi előítéletekre gondolni.

A *szintezést* illetően többen kritikusak voltak, megjegyezve, hogy elvileg különböző szintre tartozó képesítések ugyanolyan tartalmakat jelentenek, és – talán éppen ezért – bizonyos munkakörök sem mindig kívánják meg az eltérő szintű képesítéseket. A bolognai rendszer Magyarországon nem eredményezett átláthatóságot a munkaadók és munkavállalók számára, az OKJ-s, BA-s vagy BSc-s, MA-s vagy MSc-s képesítések megszerzését sokszor ugyanannak a tudásnak az elsajátítása előzte meg – ez mára javulni látszik.

Amennyiben egy adott munkakörre alacsonyabb és magasabb végzettségű jelölt alkalmazása ugyanolyan hatékonynak bizonyul, nagy valószínűséggel – a bérezés miatt – az alacsonyabb végzettségűt fogja alkalmazni a munkaadó, például egy fitnessterem. Ahogy egy közigazgatási szakértő fogalmazott: *„Mert biztos vagyok benne, hogy [...] nagyon sokan ugyanazt a tevékenységet végzik az OKJ-s sportedzővel, mint a szakadó diplomával. Tehát ugyanúgy az iskolában gyerekcsapatokat edzhetik egyszer délután, csak neki volt kedve beülni a főiskolai képzésre, a másiknak meg volt már egy másik diplomája és akkor már inkább csak az OKJ-st végezte el”* (Interjú részlete).

A versenyszabályzatokban előírandó képesítések szintezéséről, illetve arról, hogy mely munkakör betöltéséhez milyen szintű képesítéseket állapítsanak meg, a közelmúltban, 2014 tavaszán kezdődött a társadalmi vita. A TÁMOP 4.1.3, amely a felsőoktatásban fellelhető képesítések MKKR-szintekre történő besorolását célozta, sportszakembereket is felkért az e területen fellelhető képesítések szintezésére. A sportszövetségek, amelyek elsősorban az élsporttal foglalkoznak, jellemzően aszerint írnak elő egyre magasabb végzettségeket, hogy mely korosztályt, illetve hobbisportolót vagy élsportolót edz az adott munkavállaló. A minimumkövetelményeket mindenképpen emelnék, azonban az élsportolók edzéséhez már szélesebb körű ismeretekre és képességekre van szükség, mint a kezdőknél és a szabadidő-sportolóknál. Az interjúk során érdekes volt azonban a szabadidő-sportolókat edző munkavállalók megközelítése, sokan ugyanis magasabb szintű képesítéshez kötnék a nem egészséges, vagy sérülés után felépült sportolók edzését.

A munkaadói és munkavállalói szintezésnél fontosnak tartották a Kiemelt Edzői Programot,¹³ amely ugyan nem képzéssel, hanem anyagi megbecsüléssel jár, azonban az előzetes tudás egyfajta munkaerő-piaci, Kormány általi elismerését jelenti.

A képzések *tartalmáról* a legtöbb interjúból az derült ki, hogy rendkívül sok múlik a képzőintézményen és az oktatókon, hogy ők mennyire naprakészek a sportszakma fejlődése terén. Ahogy az egyik szakértő fogalmazott: *„Mert a képesítési leírások, a képzési tartalmak [a szakképzésben szakmai és vizsgakövetelmények, a felsőoktatásban képzési kimeneti követelmények – Sz. E.] alkalmasak arra, hogy azt mindig naprakészen lehessen [tanítani], hiszen a megfogalmazása, [például] edzésméleti módszerek, [...] abból a TF-en taníthatja XY tanár úr a nyolc évvel ezelőttil, a tegnapit is, meg a száz évvel ezelőttil is. Én azt gondolom, hogy azoknak az oktatóknak, akik tanítanak ezeken a képzéseken, nekik kell a trendeket követniük, nemzetközi képzéseken részt venni, konferenciákon, szakmai fórumokon”* (Interjú részlete). Az ugyanakkor hamar kiderült, hogy az oktató képzettségét előírják ugyan, de a továbbképzéseken való kötelező részvételt már nem...

13. Lásd *Aláírták az első kiemelt edzői szerződéseket*. URL: <http://www.mob.hu/alairtak-az-elso-kiemelt-edzoi-szerzodeseket-a-mob-ban>

A képzések minősége, munkaerő-piaci relevanciája

Egy közigazgatási szakértő arra a kérdésre, hogy egy felnőttképző vajon jobb minőségű képesítést tudna-e létrehozni, mint az államilag elismertek, azt válaszolta: *„Nem. Azért nem, azt gondolom, mert pénzt látnak benne. Onnantól kezdve, hogy nekik ez üzlet, minimális óraszámmal szeretnék megúszni, hogy viszont a ráfordítás kevés legyen. Innentől kezdve már a minőség megint ugrik. Plusz minél szélesebb rétegnek elérhetővé szeretnék tenni, tehát már a bemenetet se határozzák meg, nem szűkítik. Ide speciel 8 általánossal be lehetett volna menni”* (Interjú részlete).

A sportszakmai képesítésekről általánosságban a következő kritikák fogalmazódtak meg. Legtöbben – edzők, munkaadók egyaránt – a gyakorlatorientáltság hiányára hívták fel a figyelmet. A munkaadók, edzők és a rendszer fenntartásában dolgozók az edző pedagógiai-pszichológiai képzettségét tartották alacsony színvonalúnak. Elsősorban edzők hiányolták a sportedzői képesítések prevencióval kapcsolatos tartalmát, valamint szakmai hiányosságuknak tartották, hogy a képzések nem készítették fel őket az egészséges és a sérült, sérülésből felépülő sportolni vágyók igényeire és lehetőségeire. Értelemszerűen a szolgáltatóiparban, különféle fitnessklubokban dolgozó személyi edzők kritizálták a kommunikációs, üzleti kompetenciák fejlesztését, amelyeket szerin-tük először a gyakorlatban tanulhattak meg, holott ha több szakmai gyakorlatra lenne lehetőség, e készségeket és kompetenciákat is magasabb fokra lehetett volna fejleszteni.

A *testnevelőtanári* képesítést mindenki a kereslet kielégítésének jó példájaként emlegette: egyértelmű a munkakör, amelyet be kell vele tölteni és viszonylag kötött, hogy valóban testnevelőtanár lesz, aki e szakon véggez. Ugyanakkor az osztott képzésben a Bachelor szint nem volt használható a munkaerő-piacon, mivel az iskolák a mester szinten végzetteket foglalkoztatták. Pozitív értékelést kapott a sportszervező-menedzser is, amelynek munkaerő-piaci értéke főleg az elmúlt évek változásaival (például a társaságiadó-kedvezmény bevezetésével) nőtt meg.

A *rekreációs szakembert* már több kritika érte: minden sportágat megtanítanak neki, mint egy testnevelőnek, de nem lesz sem pedagógus, sem edző. A képzés mindemellett ugyanolyan nehéz, mint a testnevelőé. Joggal merülhet fel a kérdés, hogy ezeket a szakembereket miért nem alkalmazzák akkor a fitness klubok: egy rekreációs konferencián a munkaadók (hoteltulajdonosok, wellness-hotel tulajdonosok) elmondták, hogy azon szabályozások alapján, amelyek rájuk vonatkoznak, nem is vehetnének fel rekreációs szakembert. Érdekes egy, a közigazgatásból származó, válasz ezen képzés kapcsán: *„Maga a szak szerintem nagyon jó, meg az ismeretek is, amiket tanítanak, csak a munkaerő-piacon kéne rendet tenni, hogy el tudjanak ugyanúgy helyezkedni, mint a testnevelők, kéne nekik egy önálló szegmens”* (Interjú részlete). Kérdés, hogy a képesítés létrehozása munkaerő-piaci igényeken alapult-e – a sorrendnek ugyanis fordítottnak kellene lennie, nem utólag kell önálló szegmenst létrehozni, a munkaerő-piacon rendet rakni ugyanis lehetetlen vállalkozás, a szabályozás ilyen mélységig nem biztos, hogy célszerű. A szakalapítással lehetett itt probléma, ugyanis létrehoztak egy olyan szakot, amely tartalmában hasonlít a testnevelőtanárra, azzal a nagy hátránnyal, hogy nem taníthat.

Sokan bírálták a *humánkineziológus* képesítést is, amely létrehozásakor több sebből vérzett: egyfelől nem kapott FEOR-számot, másfelől egy olyan határterületen mozgott a képesítés tartalma és a képesítés elvégzésével megcélzott munkakör, amely már az egészségügy hatáskörét érintette. Ennek alapján nem is csoda, hogy az egészségügyi lobbis nem támogatta ezen képzés (társadalmi) elismerését. Egy felsőoktatási intézmény képviselője azonban a képesítés kudarcának okaként mást jelölt meg: *„Itt van a humánkineziológia példának okáért, ami egy kifejezetten hasznos valami. Ugyanakkor viszont a sport nem tud róla, de hiányolják a szakembereket, és utána orvost fogadnak, meg minden egyebet, ahelyett, hogy mondjuk ezeket az embereket elkezdenék végül*

is beépíteni a sportba. Ebben egyébként a TF űrült hibás. [...] létrehoztuk a képzést, azt gondolom, hogy nem is rossz minőségű a képzés, ugyanakkor viszont a sporttal elfelejtették, a munka világával elfelejtették [...] közölni, hogy ez mire jó, miért hasznos” (Interjú részlete). Ennél a képesítésnél tehát a marketing (is) hibádzott.

Az OKJ-s képzéseket a többség erős kritikával illette, de volt olyan – közigazgatásban dolgozó, - aki szerint az OKJ-s oklevéllel rendelkezők is megállják a helyüket a munkaerő-piacon. Az egyik felnőttképző és a sportszövetségek, valamint a felsőoktatás képviselői egymástól függetlenül állították, hogy elsősorban a bemeneti követelmények csökkentése, a képző intézmények vegyes profilja (specializáció, így felszerelés hiánya), továbbá a gyakorlati képzés hiánya együttesen vezettek az OKJ-s képzések tarthatatlanul alacsony színvonalához. *„A legnagyobb problémánk ezzel van, hogy van 900 olyan OKJ-s edzőnk,¹⁴ akik egyéves vagy hathónapos gyorstalpaló tanfolyamot elvégeztek és nagyon nehéz őket behelyezni a rendszerünkbe...”* (Interjú részlete).

A törvény korábban lehetőséget biztosított arra, hogy egy városi szervezetnél több sportágban sportoktatói vizsgát szervezők választhassanak, kit hívnak meg OKJ-s képzésük, vizsgájuk felügyeletére: minden érintett sportágból egy szakági képviselőt, vagy a megyei sportszövetségből egy főt; utóbbi esetben azonban könnyen megeshetett, hogy aerobik edző vizsgáján bokszoló volt a vizsgabizottság tagja, és ő ellenőrizte, milyen gyakorlati tevékenység folyik a képzésen. Az illetékes sportszövetség (vagy más, hozzáértő minőségellenőr) kiiktatása, főleg, amennyiben az komolyan veszi ellenőrző szerepét, könnyen vezethet tehát minőségromláshoz.

A fentiek alapján érdemes elgondolkodni, melyik képesítés mitől lesz sikeres, mitől zsákutca. A *humánkinéziológus* esetében volt szakértő, aki szerint a képesítés tartalmában nincs kivetnivaló, sőt nagyon modern tananyagról van szó, azonban a képzés *marketingje* nem sikerült: vagyis nem tudtak megfelelő kommunikációs csatornákat használva vonzó hívószavakat eljuttatni a munkaadók felé, elmagyarázva, mire is képes ez a szakember. A kommunikáció már a képesítés létrehozása, kifejlesztése előtt kezdődik: a szükségletelemzésen, az elvégzendő feladatok tanulási eredményekben történő megfogalmazása mellett az adott képesítés, képzés elnevezése is rendkívül fontos: tükröznie kell a munkaadók és munkavállalók számára is, milyen feladatok ellátására lesz alkalmas a végzett.

Az OKJ-s képesítéseket ért kritika sokszor már a bemeneti követelményeknél kezdődött: érettségi nélkül is be lehet már kerülni, ami meglehetősen csökkenti a színvonalat és a szakemberek szerint méltatlan, hogy általános iskolai végzettség elegendő legyen a képzés megkezdése előtt.

A képesítések tartalmának javításával, újragondolásával kapcsolatos konzultáció elvétele van a sportszakmában, tudásunk szerint a TF-nek volt erre irányuló kezdeményezése, de az sem tripartit, csupán a képzők és a munkaadók egy részének bevonása történt meg. Azon gazdasági alszektorokban, ahol van kamara, még megvan az esélye annak, hogy egy-egy munkaadó jelzi: nem megfelelő a végzettek tudás- és kompetenciaszintje, a sportban azonban nincs erre nézve semmiféle formális mechanizmus vagy csatorna. Különbféle szakmai fórumokon előfordulnak szakmai kifakadások: a Magyar Edzők Társasága (MET) rendez például szakmai kongresszusokat, amelyekben kialakulhatnak a témát érintő szakmai párbeszéddek. Ilyen rendezvények azonban viszonylag ritkán, két- vagy többévente kerülnek megrendezésre, és sokszor nincs jelen az összes érintett fél: a MET egyik ilyen kongresszusán például csak a felsőoktatási intézmények oktatói és kutatói voltak jelen, gyakorló edző azonban nem. Szakmailag erős, érdemi érdekérvényesítésre tehát ilyen fórumokon nincs megfelelő lehetőség.

14. Az adat egyetlen sportágra vonatkozik.

Összefoglalás

A tanulmány első része bemutatta, milyen érdekek mentén alakulhat egy gazdasági alszektor képesítési rendszere: a szakképzéstől a felsőoktatásig sorra vette, milyen sportszakmai képesítések voltak, vannak Magyarországon és – főként a szakképzésre koncentrálva – miért, hogyan alakultak át ezek az idők során. A képesítések evolúcióját vizuális ábra szemléltette (az első részben, 1–2. ábra), megmutatva, hogy – részben a munkaerő-piaci igények egyre gyorsabb változása, részben szakpolitikai megfontolások következtében – egyre sűrűbben alakulnak át, cserélődnek a képesítések. Emiatt fokozottan kell figyelni a képesítések egymásra épülésének, átláthatóságának elősegítésére; többek között ezt segíti a képesítési keretrendszer, amely a tanulási eredmények alapján leírt képesítéseket rendezi egy hierarchikus rendszerbe (lásd az előző rész 2. táblázatát a Magyarországon jelenleg elérhető sportszakmai képesítésekről).

Egy-egy képesítés esetén több gazdasági alágazat lehet érintett: ez hatásköri súrlódásokhoz vezethet már a képesítés létrehozása (vagy éppen emiatti bukása) idején, de sikeres együttműködés esetén különböző tudományágakat közvetítő egyetemek együttműködését is eredményezheti a szakmai átfedés. A sportszervező, -menedzser szakot például a TF a Corvinus Egyetemen együttműködésben szervezi és oktatja, ugyanakkor a humánkineziológus az egészségügyi érdekszférát sértette, a gyógy- és sportmasszőr pedig megmaradt teljesen az egészségügy szakmai fennhatóságán belül.

A sportszakmai képesítési rendszert és a sportszakmai képesítések evolúcióját vizsgálva összefoglalóan az alábbi következtetéseket vonhatjuk le: A sikertelenségnek természetesen vannak fokozatai: nem kerül be a képesítési rendszerbe (legyen az OKJ vagy felsőoktatás); bekerül, de aztán zsákutcának bizonyul és kiveszik onnan; esetleg átalakul és tartalmi (szintbéli, szakmai) vagy formai (név, képesítés-fajta) módosításokkal tovább él. A sikertelenség legfőbb okaiként a sportszakmai képesítési rendszer feltárása alatt tapasztaltak alapján a következők tekinthetők:

1. ha van egy, a) (a sikertelen képesítésnél) alacsonyabb szintű, de ugyanolyan munkakörökre jogosító képesítés és/vagy b) olcsóbban elvégezhető, de ugyanolyan munkakörökre jogosító képesítés és/vagy c) rövidebb idő alatt elvégezhető, de ugyanolyan munkakörökre jogosító képesítés és/vagy d) könnyebben elvégezhető, de ugyanolyan munkakörökre jogosító képesítés;
2. ha a képesítésnek nincs saját szegmense a munkaerő-piacon;
3. ha a képesítésnek ugyanaz a szakmai tartalma, mint egy alacsonyabb szintű képesítésnek;
4. ha a képesítés túlszabályozott (a bemeneti követelményeket és/vagy a munkaerő-piaci elhelyezkedést illetően);
5. ha a képesítéssel rendelkező munkaerő kiváltható egy másik, azonos fizetéssel, de többféle munkakörre jogosító képesítéssel;
6. ha a képesítés minőségbiztosítása valamilyen okból rosszul működik;
7. ha a képzésben folyó értékelés valamilyen okból rosszul működik.

A sikeresség eldőlhet az előkészítés és létrehozás szakaszában ugyanúgy, mint a munkaerő-piaci jelenlét időszakában. Jelentősen befolyásolja a képesítés létrehozását és gondozását az is, hogy más szektor szabályozása is vonatkozik-e rá (lásd például az egészségügyi szabályozásokat, amelyek egy-egy sportszakmai képesítéssel is ellátható munkakörre is vonatkozhatnak).

A fenti „sikerességi kritériumok” alapján igazoltnak tekinthető a társadalmi partnerekkel való egyeztetés szükségessége, kiemelt figyelmet fordítva nemcsak a képzők bevonására, hanem a munkaadók, munkavállalók és más, valamely módon kapcsolódó gazdasági szektorokkal történő párbeszédre is.

Köszönetnyilvánítás

A sportszakmai képesítési rendszerről készülő tanulmány nem születhetett volna meg, ha nem találkozom ilyen sok segítőkész és elhivatott interjúalannyal; köszönöm nekik, hogy ilyen önzetlenül rám szánták az idejüket. A doktori kutatás egészében való támogatásért, értő szakmai segítségért pedig *Halász Gábormak* és *Falus Ivármak* tartozom köszönettel, kérdéseik és meglátásaik sok esetben lendítettek át a holtponton.

Szakirodalom

1. Ábrahám Júlia (2010): *Tájékoztató az OKJ-s sportszakmai képzések felülvizsgálatának jelenlegi helyzetéről*. Kézirat. 2010. április 2. URL: <http://tf.hu/wp-content/uploads/2010/04/tajekoztato-a-sportszakmai-kepzesek-felulvizsgalatarol.pdf> Utolsó letöltés: 2014. június 14.
2. *Education and Training Monitor 2015 – country sheets*. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/education/tools/docs/2015/monitor15-country-sheets_en.pdf Utolsó letöltés: 2016. augusztus 29.
3. *Fokozatváltás a felsőoktatásban. A teljesítményelvű felsőoktatás fejlesztésének irányvonalai*. URL: <http://www.kormany.hu/download/d/90/30000/fels%C5%91oktat%C3%A1si%20koncepti%C3%B3.pdf> Utolsó letöltés: 2016. augusztus 12.
4. Magyar Jogaoktatók Szövetsége (2015): *Minimum tudásszint*. URL: <http://jogaoktato.hu/minimum-tudasszint/> Utolsó letöltés: 2016. augusztus 12.
5. Magyar Kézilabda Szövetség (2016): *Kézilabda versenykiírás 2016-17*. URL: http://www.keziszovetseg.hu/v2h/013/003/p_003.asp?p_hir_kod=498&p_hir_kod_ev=2016&p_fo_cim=Versenykiiras%202016-17 Utolsó letöltés: 2016. augusztus 11.
6. Magyar Kézilabda Szövetség (2012): Elnöki értékelés a TAO-s program első évének végén. URL: http://www.keziszovetseg.hu/v2h/004/003/p_003.asp?p_hir_kod=5&p_hir_kod_ev=2012&p_fo_cim=Elnoki%20ertekelesek%20a%20TAO-s%20program%20elso%20evenek%20vegen Utolsó letöltés: 2016. augusztus 12.
7. *Magyarország 2016. évi Nemzeti Reform Programja*. URL: http://www.kormany.hu/download/c/f1/b0000/Nemzeti%20Reform%20Program_2016.pdf Utolsó letöltés: 2016. augusztus 12.
8. Marczinka Zoltán (2012): *Beszámoló a Magyar Kézilabda Szövetség Nemzetközi Edzőképző Központjának (MKSZ-NEK) 2012. évi tevékenységéről*. URL: <http://docplayer.hu/6508650-A-magyar-kezilabda-szovetseg-nemzetkozi-edzokepzo-kozpontjanak-mksz-nek.html> Utolsó letöltés: 2016. augusztus 12.
9. *The European Qualifications Framework for Lifelong Learning, 2008*. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg. URL: http://media.ehea.info/file/Framework_for_qualifications/69/2/EQF-LLL-expaining-2008_596692.pdf Utolsó letöltés: 2016. augusztus 29.

Jogszabályok

1. *157/2004. (V. 18.) Korm. Rendelet a sport területén képesítéshez kötött tevékenységek gyakorlásához szükséges képesítések jegyzékéről* URL: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0400157.KOR Utolsó letöltés: 2016. augusztus 12.